

AZ ERDŐMŰVELÉS SZOCIÁLIS VISZONYAIRÓL

DR. CSÖTÖNYI JÓZSEF

Az erdőművelés szociális viszonyait több tényező (munkakörülmények, munkahelyek szétszórtsága, korosztályviszonyok, szakmasztruktúra, gépesítettség stb.) befolyásolja. Az erdőművelés szociális színvonala a sajátos körülmények miatt, továbbá a múltbeli örökség folytán elmarad az erdőgazdálkodás átlagától. Az erdőművelésben a várható és szükséges fejlődés a jelenleginél magasabb szociális színvonalon valósítható meg.

Munkakörülmények

Az erdőgazdálkodásban a munkakörülmények más ágazathoz viszonyítva jelentősen kedvezőtlenebbek. A termelés szabad ég alatt, nagy területen, szétszórtnan, az időjárás kedvezőtlen hatásainak kitéve, különböző terepi viszonyok között folyik. A fatermesztés természetéhez kötött folyamat, mennyiségileg, minőségileg — többek között — a termőhelyi tényezőktől függ. A talaj- és terepviszonyok, az időjárás, az elvégzendő munka jellege, az alkalmazott technika színvonala megszabják a munka, illetve a munkakörülmények nehézségi fokát. Az erdőgazdálkodásban a munkák 16⁰/₀-a a könnyű, 84⁰/₀-a a nehéz, a kedvezőtlen munkakörülmények közé tartozik (1. táblázat).

1. táblázat

Az erdőgazdálkodásban foglalkoztatott fizikai dolgozók létszámának megoszlása munkakörülményi fokozat szerint

Sorszám	Foglalkozási csoport	Könnyű munka	Együtt	Munkakörülményi fokozat			Összesen %	
				Nehéz munka				
				2.	3.	4.		
				fokozat				
1.	Erdőművelés	9,1	90,9	66,1	21,2	3,6	100,0	
2.	Fakitermelés	7,5	98,5	11,7	71,1	15,7	100,0	
3.	Fafeldolgozás	20,1	79,9	51,7	25,1	3,1	100,0	
4.	Erdőgazdálkodás	16,0	84,0	43,6	34,0	6,4	100,0	

Az erdőművelésben foglalkoztatott fizikai dolgozók több mint 9⁰/₀-a könnyű (normál erő kifejtés és normál munkakörülmények), közel 91⁰/₀-a pedig kedvezőtlen munkakörülmények között dolgozik. Döntő többségük — 66,1⁰/₀ — nem kényszerül a normálnál nagyobb erő kifejtésre, de munka közben kedvezőtlen körülményeknek, ártalmaknak vannak kitéve. Rossz feltételek között dolgozik a fizikaiaknak mintegy negyede (24,8⁰/₀). Az utóbbi a két legnehezebb munkakörülményi fokozatba tartozik, ahol nagy erő kifejtésre van szükség, több munkaköri ártalommal kell megbirkóznunk.

A munkahelyek száma, szétszórtsága

Amíg az iparban fedett helyen, koncentráltan, addig az erdőgazdálkodásban szétszórtnan, változó, szabadtéri munkahelyeken folyik a termelés, azaz a nagy

területen való gazdálkodás a jellemző. További jellemzője, hogy sok a munkahely. Mindezek a tényezők megnehezítik a gépesítést, nem kevésbé a szociális ellátást is. Éves átlagban — a fokozatos koncentrációval — 6—7 ezerre tehető a változó, szabadtéri munkahelyek száma. A változó, szabadtéri munkahelyek struktúráját, főbb jellemzőit a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat

A változó szabadtéri munkahelyek struktúrája, főbb jellemzői
(1980)

Sor-szám	Munkahely	Munkahelyek száma	Munkahely területe	Fajlagos	A dolgozók megoszlása	A munkahelyek megoszlása
		db	ha			
1.	Erdőművelés	8 447	71 954	8,5	33,7	43,6
2.	Fakitermelés	8 705	62 083	7,1	40,3	44,9
3.	Egyéb	2 222	13 379	6,0	26,0	11,5
4.	Összesen	19 374	147 416	7,6	100,0	100,0
5.	Átlag	6 458	49 138	7,2	—	—

A változó, nem telepített, szabadtéri munkahelyeken dolgozott — pl. 1980-ban — a teljes munkaidős erdészeti fizikai dolgozóknak 50,5%-a. A munkahelyek szétszórtsága, a munkahelyek és a lakóhelyek közötti távolság miatt (5—80 km között ingadozik) a szociális fejlesztés más szektorokhoz viszonyítva lényegesen nagyobb terhet ró az erdőgazdálkodásra.

A dolgozók életkora

Korunk egyik jellemző tünete az elöregedés. Ettől nem mentes az erdőgazdálkodás, sőt az erdőművelés sem. Az erdőgazdálkodásban a fiatalok aránya 26—27% a kívánatos 35—40% helyett. Magas a 41—55, illetve 56—60 éves korcsoport aránya a kedvező 25—30% helyett. Az erdőművelésben foglalkoztatott dolgozók korosztályviszonyai legkedvezőtlenebbek (3. táblázat).

3. táblázat

Az erdőgazdálkodásban és az erdőművelésben foglalkoztatottak kor- és nem szerinti megoszlása (%/0, 1981.)

Sorszám	Korcsoport év	Erdőgazdálkodás %/0	Erdőművelés	Megjegyzés
1.	—30	26,5	23,1	
2.	31—40	29,6	24,0	
3.	41—55	35,6	35,5	
4.	56—60	7,5	17,4	
5.	61—	0,7	—	
6.	férfi %/0	72,9	34,6	
7.	nő %/0	27,1	65,4	

Szociálpolitikai szempontból az öregedő korosztályok az átlagosnál több tördést kívánnak. Mindezt a mainál rangosabb, igényesebb, komplexebb vállalati szociálpolitika és korszerű üzemegészségügy képes megvalósítani.

A fizikai dolgozók szakmastruktúrája

Az elmúlt években az erdőgazdálkodásban foglalkoztatott fizikai dolgozók szakmastruktúrája lényeges változáson ment át. Míg a 70-es évek derekán a dolgozók egynegyede dolgozott szakmunkásként, 1981-ben közel 30% volt a szakmunkás és 30,2%-ra csökkent a segédmunkások korábban 43%-ot megközelítő aránya.

Az 1975—1980-as években növekedett a szak- és betanított munkások aránya. Ez nagyrészt a szakképzettség tényleges fejlődését tükrözte, ami a mind-

Fizikai dolgozók szakmastruktúrája (%/0, 1981.)

Sorszám	Megnevezés	Erdőgazdálkodás	Erdőművelés	Fakiterm.	Fafeldolgozás
1.	Szaktanácsos	29,6	6,2	31,2	19,1
2.	Betanított munkás	40,2	44,5	44,1	44,5
3.	Segédmunkás	30,2	49,3	24,7	36,4

inkább korszerűsödő erdőgazdasági technika fejlődésével szükségszerűen együtt járt. A 4. táblázatból kitűnik, hogy az erdőművelésben foglalkoztatottak szakmastruktúrája a legkedvezőtlenebb. Ezek a számok jelzik a feszültséget és egyben a teendőket is. Az erdőművelésben foglalkoztatottak szakmai színvonalának növelését a következő esztendőök kiemelt oktatási feladatai közé kell sorolni. Az erdőgazdálkodásban mindinkább a gyors műszaki fejlődés válik meghatározóvá. Ez a várható és szükséges fejlődés a jelenleginél magasabb szociális színvonalon valósítható meg. A gyors műszaki fejlődés, a változás végrehajtójának kulcsa: a szakképzett, kvalifikált dolgozó. Ez a kvalifikált dolgozó óhatatlanul megköveteli a korszerű munkakörülményeket és nem kevésbé a színvonalas szociális ellátást.

Az erdőművelés gépesítettsége

Az erdőgazdálkodásban az 50-es évek második felében megindult a gépesítés fejlesztése. Az erdőművelésben elért eredményeket és a jövőbeni tennivalókat az 5. táblázat szemlélteti.

5. táblázat

Az erdőművelési munkák gépesítettsége (%/0)

Sorszám	Megnevezés	1980. tény	1985. terv	1990. javaslat	1995.	2000.
1.	Talajelőkészítés	66	90	92	94	95
2.	Erdősítés (ültetés, vetés)	40	60	70	80	85
3.	Ápolás	58	75	80	85	90

Az erdőművelésben a kedvezőtlen munkakörülmények, a kézi munkák magas aránya (kapával, sarlóval, mint hagyományos kézieszközökkel végzett munkák aránya) sürgetik ezen munkák gépesítését. A gépesítésnek viszont korlátot szabnak a faállományviszonyok, a terepadottságok stb. Így a fokozatos gépesítés (kisgépek alkalmazása) ellenére még hosszú távon is élőmunkaigényes marad az erdőművelés. Az élőmunkaigényesség igen megnehezíti az utánpótlás kérdését. A „szellős üzem” kevésbé vonzó a fiatalok számára. A kézi munkára alig vállalkozik ma fiatal, különösen akkor, ha mindezekkel a kedvezőtlen munkakörülmények is párosulnak. Az erdőművelés versenyképességének, vonzóvá tételének, rangjának emelése óhatatlanul a technikai fejlesztés, az ezzel párhuzamos szakmai képzés és a színvonalas szociális ellátás megvalósítása a járható útja. A problémát elodázni lehet, de megkerülni nem! Mindezek más gondolkodást és szemléletet igényelnek. Szakmai gondolkodásunk ne csak az erdőre, hanem az emberre is orientált legyen! Az utóbbira múltunk őriz tiszteletreméltó törekvéseket, eredményeket.

Az erdőművelés bérhelyzete

Az átlagbéreket, valamint az átlagbérkülönbségeket a 6. és 7. táblázatban foglaltak szemléltetik. A táblázatokból egyértelműen kitűnik, hogy az erdőművelésben dolgozók átlagbére a legalacsonyabb. Könnyen ki lehetne mondani,

Éves átlagbér (1981)

Sorszám	Megnevezés	Erdő- gazdálkodás	Erdő- művelés	Fakitermelés	Fafel- dolgozás
1.	Átlagbér	43 950	35 295	47 760	43 767
2.	Szakmunkás	53 397	45 423	57 857	54 030
3.	Betanított munkás	44 344	35 840	48 432	45 141
4.	Segédmunkás	36 868	34 171	37 808	37 532
5.	Órabér	19,7	16,4	21,9	20,8

7. táblázat

Átlagbéri különbségek (erdőművelés = 1,00)

1.	Átlagbér	1,24	1,00	1,35	1,24
2.	Szakmunkás	1,17	1,00	1,27	1,18
3.	Betanított munkás	1,23	1,00	1,35	1,25
4.	Segédmunkás	1,07	1,00	1,10	1,09
5.	Órabér	1,2	1,00	1,33	1,26

• hogy az alacsony bér miatt csökken állandóan az erdőművelésben foglalkoztatottak száma. A kérdés ennél bonyolultabb és összetettebb. Kétségtől az alacsony bér is közrejátszott, nemkevésbé a munkakörülmények, a szakképzettség, a gépesítés, a szociális ellátás színvonala, az erdőművelés megítélése stb.

A fennálló béraránytalanságokon sokat javított az idei központi bérpreferencia, amikor is kiemelt bérfeljesztésben részesültek az erdőművelésben foglalkoztatott dolgozók. A továbbiakban pedig olyan vállalati bérpolitikára van szükség, amelyik kifejezésre juttatja az erdőművelés kiemelt fontosságát, szerepét, súlyát, másként fogalmazva: erdőművelésre orientált vállalati bérpolitika, szemlélet és magatartás.

*

Az erdőművelés szociális színvonala a sajátos körülmények miatt, a múltbeli örökség folytán elmarad az erdőgazdálkodás átlagától. Ez az elmaradottság egy ideig különösebb gondot nem jelentett, hiszen a feladatok elvégzéséhez elegendő munkaerő állt rendelkezésre. Az erdőművelés is az intenzív szakaszhoz érkezett el. Ezt a szakaszt egyrészt a technika térhódítása, másrészt a munkások fokozatos csökkenése jellemzi. Az erdőművelésben egyre feszítőbbé váltak a szociális gondok.

A számos gond és probléma ellenére — úgy vélem — nincs ok pesszimizmusra, siránkozásra. Az utóbbi inkább hangulatkeltésre alkalmas. A realitásokból kell kiindulni és számbavenni a sokrétű teendőket. Mégpedig:

— A következő években több figyelmet kell fordítani az erdőművelésben foglalkoztatottak élet- és munkakörülményeire. Kiemelt feladatként kezelni a munkahelyre szállítást, a napi egyszeri meleg étel juttatását, a munkahelyek szociális berendezésekkel való ellátását.

— Gépesíteni kell, a munkakörülményeket humanizálni, a munkahelyeket koncentrálni.

— A szakmai képzést, továbbképzést kell folytatni.

— Az időszaki dolgozók helyett állandó dolgozókat kell szerződtetni.

— Éves foglalkoztatást kell biztosítani.

— Az erdőművelésben dolgozókat anyagilag és erkölcsileg meg kell becsülni.

— Az utánpótlás érdekében propagandát kell kifejteni a fiatalság körében.

Nem kisebb feladatról van szó, mint vonzóvá, szociálisan versenyképesé tenni az erdőművelést. Egyáltalán nem könnyű, de ez igazán erdészhez méltó feladat.